

Motion till riksdagen 2023/24:2783

av **Ulrika Westerlund m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2023/24:31 Stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidta åtgärder för att säkerställa kvinnojourernas verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utvärdera hur den nya lagstiftningen påverkar utvecklingen av vinstdrivande respektive icke vinstdrivande aktörer inom skyddade boenden och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skjuta fram ikraftträdandet till den 1 januari 2025 och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Miljöpartiet välkomnar att en proposition läggs på detta viktiga område. Mäns våld mot kvinnor, och vad det för med sig, är en fråga Miljöpartiet länge engagerat sig i.¹ Hur barnen drabbas och hur deras perspektiv kan stärkas är en fråga vi också bidrog till att lyfta under vår regeringstid.

En utredning tillsattes 2016 för att stärka barnrättsperspektivet för barn som vistas i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare. Utredningen presenterade 2018 betänkandet Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende (SOU 2017:112). Därefter har frågan diskuterats på många håll i landet och i remissvar, och förslagen har justerats i viss mån. Nu har regeringen lagt fram en proposition. Vi ser det som både välkommet och bra.

¹ <https://www.mp.se/just-nu/atgardspaket-att-stoppa-mans-vald-mot-kvinnor/>. MP bidrog i regeringen t.ex. med ett åtgärds paket på 40 punkter för att stoppa mäns våld mot kvinnor.

Barn som ser en förälder bli misshandlad är själva brottsoffer. Längre såg man det inte så. Barnets upplevelse och känslor fick den traumatiserade föräldern försöka ta hand om efter förmåga. Stödet och uppmärksamheten från samhällets sida var långt ifrån tillräckliga. Men sedan dess har lagen ändrats; att ha upplevt våldet gentemot en förälder gör även barnet till ett brottsoffer.

Att barn nu i större utsträckning kommer att ses som egna rättssubjekt är något mycket välkommet. Ett särskilt beslut ska fattas om barnen och de insatser de behöver. En särskild lag kommer på plats som säkerställer vad som gäller om den ena vårdnadshavaren motsätter sig. Många problem som har uppmärksammats av verksamma på kvinnojourer får nu ett regelverk. Det gäller t.ex. rätten till läkarundersökning, att förälder i skyddat boende ska kunna fatta beslut som rör vård och skola och inte tvingas få tillstånd från den misshandlande parten, som inte sällan utnyttjat situationen. Lagändringar innebär även ett tydliggörande i lagen av begreppet skyddat boende som kan gälla även vid andra situationer, såsom hedersproblematik, brottsoffer som lever under hot eller framöver även avhopparverksamhet.

Att ha tillgång till skyddat boende i en utsatt situation kan vara helt avgörande för ens fortsatta liv. Det gäller såväl vuxna som barn. Samhällets ansvar behöver bli tydligare, vilket denna proposition medverkar till. Vi lyfter här några justeringar som vi anser är viktiga i sammanhanget.

Kvinnjourernas unika roll

Ungefär samtidigt som Miljöpartiet bildades startade också de första kvinnojourerna sin verksamhet. Under de decennier som gått har kvinnojourerna mött och stöttat hundratals våldsutsatta kvinnor och barn, och kunskapen om våldets dynamik och orsaker har fördjupats. Under lång tid fick kvinnojourernas ideella krafter bära hela ansvaret för de våldsutsatta kvinnornas situation, medan samhället såg åt ett annat håll. I dag finns, tack vare det arbete som gjorts av jourerna, en annan kunskap om våldet och kvinnornas situation.

Det engagemang som civilsamhället bidrar med är ovärderligt. Kvinnojourer har medverkat till att behoven blivit tydliga på samhälls nivå. Lagstiftningen har stärkts efter hand. Att socialtjänsten gavs ett tydligt ansvar för brottsoffer och att arbeta mot våld mot kvinnor kom t.ex. in i socialtjänstlagen 2012.

Det har lyfts oro för vad den nya lagstiftningens krav kommer att betyda för kvinnojourerna och deras verksamhet. Att skyddet ska göras starkare och att barnen får en egen rätt till beslut anser vi är viktigt och ett viktigt komplement vid behov av skyddat boende. För att underlätta för de ideburna jourernas verksamheter att göra de förändringar som behövs har en förordning² tagits fram för tillfälligt statsbidrag. Det syftar till att ideellt drivna skyddade boenden ska kunna söka och få medel för att få stöd att göra de åtgärder som behövs. Det är bra, men det är också viktigt att dessa medel är tillräckliga. I Miljöpartiets budgetmotion i år avsätter vi 50 miljoner kronor för en ytterligare generell förstärkning som är brett riktad till kvinnojourernas verksamhet. Vi är mycket måna om att deras verksamhet ska fortsätta att vara den livsviktiga kraft de är. Den del av jourernas verksamhet som innebär olika former av stöd ska inte påverkas. Regeringen skriver i propositionen att den till skillnad från bl.a. Jämställdhetsmyndigheten,

² Förordning 2022:291.

Roks och Sigtuna kommun anser ”att ideella organisationer har goda förutsättningar att verka både som självständiga företrädare för det civila samhället och när de själva väljer det, som utförare av tjänster på kommunens uppdrag”. Vi anser att det är angeläget att regeringen följer utvecklingen.

Inför ett stopp för privata vinstdrivande skyddade boenden

Idéburna kvinnojourer har länge med oro sett en vikande trend vad gäller placeringar och att kommunerna i allt högre grad placerat hos privata vinstdrivande aktörer. Enligt kartläggningar Socialstyrelsen gjort drevs 8 procent av skyddade boenden av privat vinstdrivande verksamhet 2012, medan motsvarande siffra för 2020 var 37 procent.

Miljöpartiet delar oron för denna utveckling och vi vill se ett förbud mot privata vinstdrivande företag bland skyddade boenden. Vinstintresse i välfärden är bekymmersamt, det är inte vilken marknad som helst. När nu skyddade boenden blir tydligare reglerade i lag vill vi att lagstiftaren samtidigt tar ansvar för att vi inte får en ny ”marknadiserad” utveckling. Vi har sett det hända inom andra områden och det är viktigt att ta ansvar för att det inte ska ske på nytt. Om det framöver visar sig finnas särskilda skäl till att även andra utövare behövs inom en specifik typ av skyddade boenden behöver en fördjupad konsekvensanalys göras innan man tar ställning till detta.

En lagändring gjordes nyligen som innebär att en kommun kan välja att reservera en upphandling eller ett valfrihetssystem till enbart idéburna aktörer.³ Det var en viktig förändring även om undantag gjordes för vårdvalssystem i slutskedet i finansutskottet. Vi bedömer dock att det inte är tillräckligt för att undvika en utveckling som drivs åt fel håll. Miljöpartiet vill säkerställa att inte privata aktörer med vinstintresse ska få driva skyddade boenden och att lagen bör innehålla ett förbud mot detta eller att regeringen på annat lämpligt sätt säkerställer att så inte ska kunna ske. Vi anser också att möjligheten att reservera en upphandling till idéburna aktörer bör omvandlas till en regel som blir obligatorisk för skyddade boenden, vilket ska framgå av lagstiftningen. Vi anser också att det ska finnas en möjlighet att helt undanta kvinnojourers skyddade boenden från upphandlingsregelverket.

Utöka tidsfristen

Regeringen föreslår att lagen ska börja gälla den 1 april 2024. Vi instämmer dock i de remissvar som vill se en längre omställningstid. Kvinnojourer som vill bedriva skyddade boenden och behöver göra förändringar i verksamheten i förhållande till den nya lagen kan behöva längre tid för att göra det på ett bra och genomtänkt sätt som passar respektive verksamhet. Även om det är angeläget att lagen ska träda i kraft snart föreslår vi därför att ikraftträdandet skjuts fram till den 1 januari 2025.

Inför en lex Tintin

Det finns skäl att tro att det nya regelverket kommer att bidra till stärkt syn på barns rätt även på andra sätt. Att barn i behov av skydd nu kommer att kunna få insatser de

³ Finansutskottets betänkande Idéburen välfärd (2021/22:FiU28).

behöver även utan båda vårdnadshavares tillstånd är välkommet. Väldigt viktigt är också att socialnämnden enligt den nya lagen ska kunna göra begränsningar i umgänget vid placering i skyddat boende. Ett barn ska t.ex. inte behöva träffa en förälder som den är rädd för eller om det finns risk för att vistelseorten röjs. Det är en viktig förändring. Miljöpartiet anser dock att inget barn som varit utsatt för våld eller blivit brottsoffer genom att en förälder utövat våld mot en familjemedlem ska behöva träffa den föräldern om hen inte själv vill. En förändring av lagen behöver göras och vi vill införa en lex Tintin där namnet påminner om den pojke som tragiskt dog efter ett umgänge som han inte skyddades ifrån av samhället. Vi menar att barnkonventionen och barn som rätts- subjekt och rättighetsbärare ställer krav på att lagen ändras snarast. Det är ett viktigt komplement till de lagändringar som nu görs – att barn som varit utsatta för våld ska vara fullt ut skyddade både på det skyddade boendet och därefter.

Eget juridiskt ombud för barn

I propositionen föreslås att ett offentligt biträde som huvudregel ska finnas för både barnet och vårdnadshavaren i ärenden om skyddat boende. Barnet ska alltså få sitt eget ombud. Gemensamt biträde ska få förordnas endast om det finns motstridiga intressen mellan dem som biträde ska förordnas för. Miljöpartiet anser att detta är ett klart steg framåt. Vi anser dock att rätten till ett eget juridiskt ombud för barn måste utökas till samtliga ärenden som rör vårdnad och umgänge. Frågan hänger i hög grad ihop med behoven för barn i behov av skyddat boende eller andra insatser. Det handlar om barnets liv och barnets rättigheter, och därför ska barnet alltid ha rätt till hjälp att föra sin egen talan via ett eget juridiskt ombud.

Ulrika Westerlund (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Linus Lakso (MP)

Amanda Lind (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Jan Riise (MP)

Camilla Hansén (MP)